

TIDSSKRIFT FOR LANDØKONOMI

NR. 2
SEPTEMBER 2015
201. ÅRGANG

Ansvarshavende redaktør

- * Seniorrådgiver Henning Otte Hansen
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Redaktionsassistent

- * Lars Jørgensen
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Redaktion

- * Professor Carsten Daugbjerg
Crawford School of Public Policy
Australien
- * Kontorchef Niels Lindberg Madsen
Landbrug & Fødevarer, Axelborg
- * Professor Peter Nedergaard
Institut for Statsvidenskab
Københavns Universitet
- * Professor Niels Strange
Skov & Landskab
Københavns Universitet
- * Chefkonsulent
Torben Wiborg
LMO
- * Institutleder Henrik Zobbe
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Oplag

- * 900 stk.

Tryk

Ecograf ApS Højbjerg

Abonnement

- * 550 kr. excl. moms pr. år
- * Medlemmer af Det Kongelige Danske
Landhusholdningsselskab modtager gratis
Tidsskrift for Landøkonomi

Løssalg

150 kr. excl. moms og forsendelse

Udgivere

- * Det Kongelige Danske
Landhusholdningsselskab
c/o Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg C
Mail: 1769@1769.dk
www.1769.dk
- * Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 24
1958 Frederiksberg C
Tlf. 35 33 68 00
Fax. 35 33 68 01
Mail: ifro@ifro.ku.dk
www.ifro.ku.dk

Sats & layout

- * Henning Otte Hansen

INDHOLD

Redaktionelt forord:

Landbrugets nye markedsvirkelighed 75

Henning Otte Hansen,

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Artikler:

Finansieringsforhold fordrer forpagtning 79

Jakob Vesterlund Olsen, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,

Københavns Universitet

Mælkeproducentens store gæld udgør ikke et problem for driften 87

Chefstrateg Svend Jørgen Jensen, Finanshuset Demetra Fondsmæglerselskab A/S

Det japanske marked og dets uudnyttede potentiale for dansk fødevarereksport 89

Anne Damsgaard-Johansen

Landbruget og folkekirken som økonomiske forskningsobjekter 93

Sidsel Kjems og Niels Kærgård, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,

Københavns Universitet

Når evnerne ikke svarer til viljen - om dansk hvededyrkning i 1800-tallet 103

Ole Jeppesen, underviser ved VUC FYN

Biprodukter fra dansk og norsk kødindustri:

Værdiløft står centralt i struktur- og markedsudviklingen 129

Henning Otte Hansen, Henrik Egelyng, Steffen Adler og Eirin S. M. Bar

Fusion og koncentration i den danske svineslagterisektor 141

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,

Københavns Universitet

REDAKTIONELT FORORD

Landbrugets nye markedsvirkelighed

Dansk og europæisk landbrug været gennem flere markante forandringer i de sidste årtier. Rammevilkår som markedspolitik, kvoter, oplagring og brak er ændret til støttereduktion og -omlægning. Landbrugspolitikken skal ikke mere ensidigt fremme produktion og eksport, og miljø og landdistriktspolitik har fået langt større betydning. Markederne er blevet liberaliserede, og globalisering og international konkurrence er blevet nøgleord for landbrugets udvikling. Udviklingen har været gradvis og er sket over mange år, så der har været tid til tilpasninger.

Forandringen har været nødvendig, for EU's landbrugspolitik var efterhånden blevet en stor finansiel belastning for EU's borgere og en hæmsko for landbrugets langsigtede konkurrenceevne. EU's mælkekvoter, som blev ophævet i år, er et godt eksempel: Da man indførte kvoter tilbage i 1980'erne, kunne man i en periode fastholde høje mælkepriser til gavn for landmændene. På lidt længere sigt gav det imidlertid nogle langsigtede problemer i form af svagere strukturudvikling, manglende udnyttelse af stordriftsfordele og en svækket produktivitetsudvikling - med andre ord en svækket langsigtet konkurrenceevne.

Den nye markedsvirkelighed har budt på både fødevarekriser, meget ustabile priser og direkte påvirkninger fra verdensmarkedet. For dansk landbrug har denne markedsvirkelighed imidlertid ikke været så ny endda: Dansk landbrug har i lang tid været blandt de mest eksportafhængige landbrug i verden, så udnyttelse af ustabile eksportmarkeder har været en del af hverdagen i mange år. Generelt set står dansk landbrug godt rustet i den friere markedsvirkelighed.

Ustabile priser og perioder med meget lave priser under markedsligevægt er også en konsekvens af liberaliseringen og den nye markedsvirkelighed. Landmænd og fødevareindustri bliver nu endnu mere eksponeret over for verdensmarkedets ustabilitet, fordi EUs tidligere prisstabilisering ved hjælp af eksportstøtte, importafgifter og intervention nu ikke mere må anvendes. Det stiller nye krav til landbrugssektoren. Landmænd og fødevareindustrien kan i et fælles samarbejde søge at udjævne de værste prisudsving, eller landmændene kan søge at klare de midlertidige prisfald ved at opbygge en større egenkapital fra de gode tider, som kan fungere som stødpude i de dårlige tider.

Den nye globale markedsvirkelighed giver tabere og vindere. Produktionen flytter derhen, hvor den kan foregå bedst og billigst uden væsentligt hensyn til landegrænser. Det gælder både i det egentlige landbrug og i den tilhørende fødevarerindustri. Samtidig bliver forskelle i landenes rammevilkår og erhvervs politik nu endnu mere synlige og tydeliggjort: Når den internationale konkurrence skærpes, vil ulige produktionsvilkår blive endnu mere afgørende for, hvordan landbruget klarer sig.

Man kan ikke forvente de helt samme rammevilkår til landbruget i Danmark som i udlandet. Vi har som land både stærke og svage sider. Det er heller ikke alene samfundets opgave at forbedre rammevilkårene. Her er der en fælles opgave for erhvervs politikken, landbruget, fødevarerindustrien og forskningen i at styrke rammevilkår og international konkurrenceevne mest mulig.

Artiklerne i dette nummer af Tidsskrift for Landøkonomi beskæftiger sig alle - direkte eller indirekte - med dette overordnede tema: Markederne forandrer sig, rammevilkårene ændres, og landbrugets rolle og placering i samfundet påvirkes.

Den første artikel er af Jakob Vesterlund Olsen og har titlen: *Finansieringsforhold fordrer forpagtning*. Artiklen tager udgangspunkt i, at risikopræmien for at låne penge for låntagere med lav kreditværdighed er steget efter finanskrisen. Omvendt er landmænd med den bedste kreditværdighed typisk også dem, som har den bedste soliditet, de største hensættelser og betaler lavest risikopræmie for at låne penge. Denne kombination gør, at de har væsentlig lavere kapitalomkostninger end de nyetablerede landmænd med lav kreditværdighed. De lave renteniveauer og højere risikopræmier gør, at de unge nyetablerede landmænd skal levere dobbelt så høje afkast af planteproduktionen som deres ældre velkonsoliderede kolleger, for at kunne honorere kreditgiverens krav. Dette forhold kan udnyttes ved til en win-win situation ved større grad af forpagtning. Det meget lave renteniveau gør det uforholdsmæssigt svært for unge at købe jord og få en god rentabilitet i investeringen.

Den næste artikel, *Mælkeproducentens store gæld udgør ikke et problem for driften* er skrevet af chefstrateg Svend Jørgen Jensen. I artiklen sammenlignes udviklingen i hhv. mælkepriser og inflation. Det konkluderes bl.a., at det ikke er ikke landmandens gæld, der er problemet i forbindelse med driften. Det er mælkeprisens udvikling i en faldende inflationsperiode. I opgangsperioder, hvor inflationen stiger, vil mælkeproducentens indtægter stige langt mere end de stigende rentekomkostninger.

Den følgende artikel, *Det japanske marked og dets uudnyttede potentiale for dansk fødevarer eksport*, er skrevet af Anne Damsgaard-Johansen med udgangspunkt i hendes studieophold ved den danske ambassade i Tokyo. I artiklen vises det, at der er et betydeligt potentiale på det japanske marked for den danske fødevarer eksport. Det skyldes bl.a., at adgang til dette marked giver adgang til købestærke forbrugere med sans for kvalitet, bæredygtig produktion og god smag. Derudover ligger der muligheder som følge af strukturen i den japanske landbrugssektor og den øgede efterspørgsel efter vestlige fødevarer.

Den efterfølgende artikel har emnet: *Landbruget og folkekirken som økonomiske forskningsobjekter* og er skrevet af Sidsel Kjems og Niels Kærgård, begge Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi. Forfatterne argumenterer for, at det er naturligt, at der nu kommer et forskningsprojekt, hvor jordbrugsøkonomer er med til at analysere folkekirken. I omkring tusinde år har Danmark været domineret af landbrug og kristendom. Selv om det ikke er så tydeligt længere, så er 77 procent af befolkningen stadig medlemmer af folkekirken, og omkring 60 procent af det danske areal er dyrket landbrugsjord. De to institutioner har mange fælles træk - begge leverer f.eks. en række samfundsmæssige ydelser, der ikke er markedsregulerede.

Herefter følger en længere artikel, som viser, at historien gentager sig, og at problemer og løsninger giver vedvarende udfordringer for dansk landbrug. Artiklen har den kryptiske titel *Når evnerne ikke svarer til viljen - om dansk hvededyrkning i 1800-tallet*. Artiklen er skrevet af Ole Jeppesen, og han starter med at trække paralleller til nutidens situation for landbruget: Danske landmænd har svært ved at levere tilstrækkeligt proteinholdigt korn, og det er jævnlige til debat, om kvaliteten af dansk korn er god nok. Især har dansk brødhvede været udsat for kritik, fordi proteinindholdet er for dårligt, til at kornet kan bruges til at bage brød af, og i de senere år har der også været kritik af proteinindholdet i både byg og foderhvede. Landbrugets organisationer påstår, at problemerne skyldes, at dansk landbrug er underlagt for strenge gødningsregler, og vil gerne have lov til at gøde mere. Denne artikel er en del af en større undersøgelse af dansk hvededyrkning og mølleri i 1800-tallet og beskæftiger sig især med hvedens dyrkning. I starten af 1800-tallet var hvededyrkning begrænset i Danmark, men i 1830'erne kom der mere fokus på hvededyrkning, og i kornsalgperioden var dansk hvededyrkning i fremgang i alle egne af landet, og hveden var særlig egnet til eksport dels som korn men i stigende omfang som floormel. Men efter tiltrækning af nye sorter blev den danske hvede fra 1860'erne udsat for kritik af grossererne og handelsmøllerne, som var utilfredse med de hvedesorter, der blev anvendt. Spørgsmålet er, om der reelt var vilje til at ændre på det.

Den næstsidste artikel har titlen, *Biprodukter fra dansk og norsk kødindustri: Værdiløft står centralt i struktur- og markedsudviklingen*. Artiklen er skrevet af danske og norske forskere, og indeholder en vurdering og sammenligning af den animalske biproduktsektor i de to lande. Artiklen analyserer, hvorledes værdiløft af animalske biprodukter har fået større opmærksomhed i de senere år. Sektoren har i Danmark været gennem en kraftig konsolidering og internationalisering, og den internationale konkurrence har medført et forstærket behov for værdimæssig opgradering af rest-råmaterialer og biprodukter, stigende F&U-ind-sats til at identificere nye anvendelsesområder samt søgen efter et nyt og større råvaregrundlag. Kampen om restråstof er taget til. Også i Norge er biproduktværdi en væsentlig konkurrencefaktor i den fremtidige udvikling. I begge lande står værdiløft af restråstof og biprodukter således centralt i virksomhedernes strategier

Den sidste artikel har titlen: *Fusion og koncentration i den danske svineslagterisektor*. Det er et emne, som har været aktuelt i flere årtier, men det er blevet endnu mere aktuelt i forbindelse med det seneste forslag om fusion mellem Danish Crown og Tican. Artiklen tager udgangspunkt i, at strukturudviklingen i den danske slagterisektor er gået hurtig i de seneste tiår. Koncentrationen steg kraftigt efter midten af 1980'erne, men i de sidste 10-15 år er udviklingen i et vist omfang stagneret eller endog vendt, og koncentrationen har været faldende. En evt. fusion mellem Danish Crown og Tican vil sandsynligvis ikke opveje dette fald i koncentration. De historiske erfaringer fra sektoren viser endvidere, at virksomheder efter en fusion ofte taber markedsandele. Markedet for svinekød er blevet langt mere internationaliseret i de senere år, og dette alene vil øge konkurrencen.

God læselyst.

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet